

Danuta Nikitenko

Zainteresowania dzieci w młodszym wieku szkolnym na przykładzie wybranych szkół gminnych

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 23,
175-203

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zainteresowania dzieci w młodszym wieku szkolnym na przykładzie wybranych szkół gminnych

Children's interests in their early school age on the example of regional schools

Wprowadzenie

Człowiek w swoim życiu chętnie zajmuje się tym, co daje mu poczucie zadowolenia i spełnienia. Dlatego zainteresowania odgrywają niezwykle istotną rolę w zaspokajaniu potrzeb i wpływają na prawidłowy rozwój człowieka na wszystkich jego etapach. W procesie wychowania rozpoznawanie zainteresowań odbywa się w drodze interakcji ucznia z jego środowiskiem rodzinnym, rówieśniczym i szkolnym.

Niniejszy artykuł podejmuje próbę odpowiedzi na pytania dotyczące rodzajów ogólnych zainteresowań w tym: jakie zainteresowania ujawniają dzieci pod wpływem różnych sytuacji, czy dziecko w młodszym wieku szkolnym posiada skonkretyzowany stosunek do własnych zainteresowań, jakie zainteresowania budzą się pod wpływem przeżyć artystycznych, czy aktywność fizyczna podejmowana w szkole wyzwala własne zainteresowania ukierunkowane na sprawność fizyczną, jakie zainteresowania dziecka wynikają z myślenia abstrakcyjnego inspirowanego zajęciami matematycznymi, jakie zainteresowania niesie rozwój językowy, jakie mosty do zainteresowań budują dzieci na płaszczyźnie społecznych relacji z rodzeństwem i rówieśnikami, jak i czy w ogóle rodzice wspierają dziecko w podejmowanych aktywnościach oraz inspirują je do nowych aktywności.

Zainteresowania podobnie jak uzdolnienia w sposób dalece istotny, budują świadomość dziecka na temat perspektyw życiowych, dlatego wczesne i trafne rozpoznawanie zainteresowań i uzdolnień oraz ich głęboka analiza, powinny stanowić podstawę wsparcia ucznia przez nauczycieli. Natomiast działania nauczycieli powinny być wspierane przez system edukacji.

1. Istota zainteresowań w perspektywie pedagogiki

Pedagogika w ramach swoich zadań jest nauką mówiącą między innymi o praktyce na użytek praktyki, innymi słowy, o związku teorii z praktyką. Szczególnie w odniesieniu do pedagogiki empirycznej, czyli nauki o wychowaniu, której celem jest poprawianie sytuacji dzieci i pomaganie im poprzez wykorzystanie poznania naukowego¹. Z praktycznego punktu widzenia do najistotniejszych wyzwań stawianych pedagogom należy wspieranie dzieci w ich rozwoju. Do cech indywidualnych wpływających na uczenie się, zaliczamy między innymi zainteresowania. Wpływ zainteresowań na rozwój i uczenie się jednostki jest duży i dalece istotny w swojej funkcji motywacyjnej, zarówno pod względem powodzeń jak i niepowodzeń szkolnych. Zainteresowania kształtują wszystkie sfery rozwoju dziecka. Można też przyjąć, że są zwierciadłem pracy szkoły i funkcji rodziny.

Zadając sobie pytania dotyczące zainteresowań, chcielibyśmy wiedzieć, jakie zainteresowania mają dzieci w XXI wieku, jaką rolę w rozwoju dziecka aktualnie pełnią zainteresowania, jaki mają wpływ na ich rozwój oraz jakie mają znaczenie dla rozwoju społeczeństwa w obecnych czasach. Na te i wiele innych pytań, odpowiedzi można poszukiwać zarówno w literaturze socjopsychologicznej, filozoficznej, pedagogicznej. Nauki te swoimi teoriami, jak i precyzyjnymi definicjami pojęć, pozwalają dotrzeć do najbardziej aktualnej wiedzy na temat zainteresowań. Wiedzy ciągle otwartej na nowe wyniki badań.

W mowie potocznej zainteresowania wymienia się jako cechę różniącą poszczególne osoby, określone grupy zawodowe, środowiskowe, grupy różne pod względem płci oraz poszczególne grupy dzieci w różnym wieku. Według Claparède termin „zainteresowanie” wyraża stosunek wzajemnych zależności między przedmiotem, a podmiotem, gdyż sam przedmiot nigdy nie jest dość interesujący. Wydaje się to być słuszne, szczególnie z uwagi na nastawienie poznawcze, determinujące owe postrzeganie przedmiotów i zjawisk w rzeczywistości. Zatem niczym byłoby zainteresowanie bez uwagi, jaką człowiek zwykł przywiązywać do wybranych przez zmysły przedmiotów. Wobec czego z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że to właściwości i cechy rzeczy powodują przyciągnięcie i skupienie uwagi. Zainteresowanie wyzwała się również pod wpływem ukierunkowanych czynności i działalności człowieka. Natomiast

¹ Por. J. L. Patry, *Dlaczego nauka o wychowaniu ma tak mały wpływ na wychowanie?*, tłum. H. Muszyński, w: „Scripta Comeniana Lesnensia”, 2010, nr 8, s. 8.

w sferze emocjonalnej łączy się nie tyle z samym poznaniem, co z przeżywaną przyjemnością oraz aktywnością poznawczą. To z kolei powoduje dłuższe, bądź krótsze w czasie zainteresowanie wybraną rzeczą. Owa strukturalizacja zakłada dwa aspekty zainteresowania, formę akceptacji i odrzucenia. Wprowadzając jednocześnie rozróżnienie zachowań na obiektywne jak i subiektywne. W kategorii subiektywnego uczucia przyjemnego jak i nieprzyjemnego, związanego z przedmiotami i rzeczami. Natomiast w kategorii obiektywnej jako reakcje pozytywne lub negatywne, przejawiające się w uwadze i zachowaniu².

Zainteresowania rozpatrywane z perspektywy wielu różnych definicji, pozwalają spojrzeć na problem z różnych punktów widzenia i potrzeb jakimi się kierujemy badając problem. Helena Słoniewska zainteresowanie uznaje za właściwość psychiczną lub pewien stan psychiczny. Powstało też kilka definicji w sensie potencjalnym: według Słoniewskiej „zainteresowanie danym przedmiotem jest gotowością do intelektualnego zajmowania się nim”, a według E. H. Hurlock „zainteresowanie jest motywem wyuczonym, który pobudza jednostkę do działania zgodnie z nim”, natomiast L. S. Rubensztajn uważa, że „zainteresowanie jest to tendencja albo skłonność człowieka polegająca na skierowaniu lub skupieniu zamiarów na jakimś przedmiocie”. Co należy rozumieć jako względnie stałe zachowanie człowieka, nie szczegółowo odnoszące się do różnorodnych teorii osobowości, ale jako aktualny stan psychiczny odnoszący się do pojęcia zainteresowania w różnym ujęciu. Według S. Larcebeau problematyka zainteresowań prowadzi do rozważań definicyjnych w trzech aspektach: mobilizacji, uwagi, czynnika emocjonalnego i orientacji dynamicznej ku przedmiotowi.

Generalnie zainteresowania definiowane są na dwa sposoby, jeden zwraca uwagę na czynniki wewnętrzne między innymi wiek, płeć, temperament. Drugi sposób dotyczy zwracania uwagi na własności rzeczy, czyli cechy przedmiotów, wzbudzających zainteresowanie swoją nowością. Z czego wynika, że w sytuacji zainteresowania przedmiotem i reakcji pozytywnej na przedmiot, zachowanie osoby będącej w takim układzie, skutkuje określoną aktywnością poznawczą i w rezultacie podejmowaną czynnością lub też działalnością³.

Natomiast dla celów między innymi przydatności dla wychowania, według S. Larcebeau, istnieje konieczność zastosowania definicji eklektycznej, która obejmuje stronę emocjonalną, poznawczą i behawioralną. Oczywiście w uję-

² Por. A. Gurycka, *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, Warszawa 1989 s. 19–23.

³ Tamże, s. 31.

ciu technicznej operacyjności, dotyczącej mierzalności badanych zjawisk. Na tej podstawie wyróżnia się trzy cząstkowe definicje, gdzie pierwsza definicja odnosi się do właściwości psychicznych, czyli poznawania drogą obserwacji. Druga wskazuje, że nie wszystkie czynności poznawcze są typowe dla zainteresowań, a jedynie ukierunkowane o wyraźnie czytelnym stopniu nasilenia. Trzecia wyjaśnia, na czym polega wybór aktywności intelektualnych i podaje parametry rozpoznawania zainteresowań⁴. Definicja tak rozbudowana pozwala wychwycić najistotniejsze aspekty zainteresowań zawierające się w aktywności poznawczej.

Aktywność poznawcza jest jedną z wielu form aktywności podejmowanych przez człowieka i służy zaspokajaniu potrzeb poznawczych lub wykonywaniu działań o charakterze poznawczym⁵. Co ma bezpośredni związek z poznawaniem zjawisk, które osobę zaciekały. Zamiast biernego spostrzegania zjawisk i faktów czynnie w nie wnika, intensywnie analizuje oraz samodzielnie i systematycznie-planowo ujmuje⁶. Akty poznawcze dziecka w młodszym wieku szkolnym w odróżnieniu od orientacyjnych aktów poznawczych, mają już charakter badawczych aktów poznawczych, które odnoszą się do dojrzałszej reakcji skoncentrowanej na poznaniu specyficznych cech zjawiska w formie na przykład zabawowej. Aktywność przejawia się jako czynna reakcja na dane zjawisko, a więc jest stałym dążeniem do jego poznawania i zrozumienia. W dalszej kolejności nawiązania kontaktu z danym zjawiskiem, które jest nowe ciekawe i warte bliższego rozpoznania.

Każda czynność podejmowana przez jednostkę posiada określony kierunek, natomiast w zainteresowaniach, aktywność poznawcza jest ukierunkowana i działa wybiórczo. Kierunek tej wybiórczości sprawia, że tylko pewne przedmioty stają się źródłem aktywności poznawczej. Zainteresowania regulują wybór tych przedmiotów i zjawisk oraz decydują o kierunku czynności

⁴ Definicja o takich podstawach zawiera trzy człony, trzech różnych szczebli ogólności: „I. Względnie trwałą obserwowalną dążność do poznawania otaczającego świata, II. Ukierunkowana aktywność poznawcza o określonym nasileniu przejawiającym się w wybiórczym stosunku do otaczającego świata, III. Dostrzeganie określonych cech, zjawisk (związków zależności) i problemów, dążenie do ich zbadania oraz przeżywania różnorodnych uczuć związanych z nabywaniem i posiadaniem wiedzy”. A. Gurycka, *Rozwój i kształtowanie*, s. 34.

⁵ A. Basińska, *Aktywność poznawcza dziecka w przestrzeni edukacyjnej środowiska*, Poznań 2010, s. 24.

⁶ Por. A. Gurycka, *Rozwój i kształtowanie ...*, s. 35–38.

poznawczych. Zatem o ukierunkowaniu ukształtowanych zainteresowań decyduje głównie to, co postrzegane jest jako nowe, nieznanne, niezwykle, nieprzewidziane. Można tutaj przypuszczać, że im jednostka ma większą wiedzę na temat interesujących dziedzin, tym ma większą wrażliwość na to co nowe. Ukierunkowana aktywność poznawcza typowa dla zainteresowań, odnosi się również do wartości progowej częstotliwości zachodzenia aktów poznawczych w ramach określonej dziedziny⁷. Co powoduje, że miarą zainteresowania, ukierunkowanej aktywności jest konkretne działanie często podejmowane.

Późne dzieciństwo lub młodszy wiek szkolny (od 6 r.ż. do 12 r.ż.) jest okresem, kiedy zdobywanie wiedzy staje się główną formą aktywności dziecka. W okresie tym realizuje szereg zadań rozwojowych, związanych z kształtowaniem poczucia kompetencji i skuteczności w podejmowanych działaniach. Dziecko zdobywa w tym czasie nowe kompetencje we wszystkich obszarach rozwoju: fizycznym i ruchowym, emocjonalnym, społecznym, moralnym, mowy, osobowości i poznawczym⁸. Aktywność poznawcza jest bardzo mocnym elementem rozwoju, silnie połączonym i znacząco regulującym efekty funkcjonowania dziecka, i nie istnieje w oderwaniu od pozostałych obszarów rozwoju.

Według K. Kuszak dziecko w tym wieku znajduje się na etapie samodzielności poznawczej, w której aktywność zdominowana jest przez czynnik intelektualny. Co bezpośrednio odnosi się do korzystania z uprzednich doświadczeń w świadomym kierowaniu własną aktywnością⁹. Właśnie w tym okresie życia, zaczynają się kształtować u dziecka zainteresowania charakteryzujące się ukierunkowaną i selektywną aktywnością poznawczą. Obowiązek szkolny na tym etapie rozwoju, bardzo znacząco stymuluje rozwój procesów poznawczych i wpływa na rozwój zainteresowań kierunkowych dziecka¹⁰.

Dlatego bardzo istotnym źródłem do badań nad zainteresowaniami jest szkoła, gdyż wcześniejsze etapy rozwoju dorosłego człowieka, czyli dzieciństwo i młodość w tym okresie są z nią najmocniej związane. Szkoła jest jednym

⁷ Tamże, s. 47.

⁸ E. Hurlock, *Rozwój dziecka*, Warszawa 1989, s. 90.

⁹ K. Kuszak, *Dynamika rozwoju samodzielności dziecka w wieku przedszkolnym*, Poznań, s. 26.

¹⁰ Kierunki procesu rozwoju poznawczego: rozwija się spostrzeganie dowolne; wzrasta stopień koncentracji uwagi i pojawia się umiejętność skupiania uwagi dowolnej; pamięć przekształca się z mechanicznej w coraz bardziej logiczną; dziecko w tym okresie wykazuje się znaczną orientacją w rzeczywistości, co wiąże się z bezpośrednim działaniem i percepcją najbliższego otoczenia. A. Basińska, *Aktywność poznawcza...*, s. 20–22.

z głównych miejsc stymulowania rozwoju i co za tym idzie podejmowania różnorodnych czynności przez dziecko, przybliżających rzeczywistość dorosłego życia. Warto też tutaj zauważyć, że podstawowym warunkiem rozwoju zainteresowań jest aktywność dziecka w poznawaniu świata i w konsekwencji działanie, motywowane przez nauczyciela. Szczególnie, że nauczyciel przyjmuje na siebie rolę pomocnika, mentora i przewodnika w tym dość trudnym profesjonalnym działaniu na rzecz ucznia.

A jak twierdzi A. H. Maslow jednostka aktywizuje swoje zachowanie w sytuacji, kiedy chce coś osiągnąć i jest to istotne z jej osobistego punktu widzenia. Dlatego też, ważnym punktem widzenia jest kwestia dotycząca motywacji osiągnięć szkolnych w ramach „teorii celów”, która bardzo trafnie odnosi się do problematyki zainteresowań ujętych w ramy szkolne. Gdyż „cele motywują ludzi i dostarczają im informacji na temat ich zdolności gdy osiągają oni lub nie osiągają wyznaczonych celów”. W ten sposób dowiadujemy się, jaki stosunek mają uczniowie do różnych zadań szkolnych, wynikających z poznawanych treści oraz jakie mają nastawienie na „sprawność” czy „wykonanie”. Z tego powodu wynika rozróżnienie dychotomiczne, które bardziej odnosi się do motywacji wewnętrznej niż zewnętrznej, ponieważ motywacja wewnętrzna jest nastawieniem „dla siebie samego”, to znaczy dla własnej satysfakcji i zadowolenia z dokonanego wyboru wobec podjętego zadania, wywołanego zainteresowaniem¹¹. Innymi słowy pod wpływem nastawienia, spostrzegamy więcej i dokładniej. Uogólniając można stwierdzić, że stawianie celów motywuje i dostarcza informacji na temat zdolności w osiąganym celu i wpływa na chęć zajmowania się tym, co daje poczucie satysfakcji czy sukcesu, i prowadzi do wyższego poziomu zaangażowania poznawczego.

Badania dotyczące sytuacji uczenia się dzieci są niezwykle cennym materiałem do analiz, dalece uzupełniającym wiedzę na temat rozwoju zainteresowań w młodszym wieku szkolnym i ich związku z późniejszym dorosłym życiem. Stąd na przykład doprowadzenie ucznia, absolwenta szkoły do trafnie wybranego zawodu za pomocą wyznacznika, jakim jest zainteresowanie, nadal ma znaczenie, ale nie najważniejsze. Osoba funkcjonująca w społeczeństwie, oczekuje sukcesów i zadowolenia zarówno w życiu zawodowym, jak i w tak zwanym „czasie wolnym”, czyli poza pewnymi obowiązkami. Co przekłada się na wszelką aktywność, związaną również z pasją czy hobby, które pozwalają łączyć wiele zainteresowań i wykorzystywać je na rzecz jednego działania lub też wielu. Nie

¹¹ M. H. Dembo, *Stosowana psychologia wychowawcza*, Warszawa 1997, s. 142.

traktując ich jako wzajemnie wykluczające się ścieżki życia, rzutujące na cały los człowieka. Potwierdza to między innymi D. E. Super przeprowadzonymi na ten temat badaniami¹². Zatem też, okres dzieciństwa stanowi bardzo istotne źródło wsparcia wiedzy na własny temat, a szczególnie wyniki badań dotyczące biografii osób dorosłych i tak zwane „diachronie dzieciństwa”, które są integralnym komponentem biografii¹³.

Zgodnie z ideą teorii inteligencji wielorakich według H. Gardnera, zredukowaną do psychologicznego punktu widzenia, można przyjąć, że zainteresowania są dążeniem do odkrywania i rozwijania zdolności za pomocą aktywności, które zawierają się w ramach różnych inteligencji człowieka. Inteligencje określone przez H. Gardnera mają również przełożenie na przedmioty w szkole, chociaż nie muszą ograniczać się do siedmiu, gdyż inteligencje wielorakie, nie są odzwierciedleniem wszystkich zdolności człowieka¹⁴. Stąd też spektrum możliwości rozwoju zainteresowań dzieci jest stale otwarte. Jednak w ramach edukacji szkolnej, może być mniej lub bardziej ograniczone z powodu oferty edukacyjnej. Rozumiejąc wszystkie przedmioty i ich treści przedmiotowe, jako wachlarz wyboru zainteresowań dla ucznia. Istotą w zainteresowaniach dzieci, również w młodszym wieku szkolnym jest nie tylko jak, ale i co jest przedmiotem edukacji. Głównie dlatego, że oferta umożliwiająca aktywność uczniów, skupia się wokół wybranej liczby przedmiotów i realizacją ich treści. Zależnych od wielu bardzo różnych czynników, ściśle sprzężonych ze sobą. Można wobec tego przyjąć, że problem opiera się na potrzebie rozwijania zainteresowań i uzdolnień w ramach istniejących programów przedmiotowych. Stąd nie chodzi tu jednak tylko o tworzenie przez szkoły bogatej oferty zajęć pozalekcyjnych, ale i o to, jakie możliwości kreowane są w ramach realizacji treści przedmiotowych. W odniesieniu do stale zmieniających się potrzeb dzieci. Zainteresowania w ramach praktyki edukacyjnej są jednym z istotnych czynników wpływających motywująco na efekt uczenia się. Dlatego przy odpowiednim doborze treści w szkole można kształtować ogólne zainteresowania poznawcze¹⁵ jak i kierunkowe.

¹² „Zainteresowania stanowią pewnego rodzaju siłę napędową, która znajduje ujście albo w pracy, albo w rozrywkach o charakterze hobby, przy czym największe zadowolenie daje dziedzina działalności najbardziej odpowiadająca zainteresowaniom”. D. E. Super, *Psychologia zainteresowań*, Warszawa 1972, s. 198.

¹³ Por. M. Piórunek, *Dziecko w relacjach ze światem zawodowym*, Poznań 1996, s. 13.

¹⁴ Por. H. Gardner, M. L. Kornhaber, W. K. Wake, *Inteligencja wielorakie perspektywy*, Poznań 2002, s. 156–161.

¹⁵ Por. Z. Włodarski, A. Matczak, *Wprowadzenie do psychologii*, Warszawa 1996, s. 106.

Zainteresowania dzieci w młodszym wieku szkolnym często ulegają zmianom. Co jest jak najbardziej charakterystyczne i typowe w tym wieku, ponieważ stałości nabierają dopiero w miarę dorastania¹⁶. Oczywiście nie oznacza to, że w całym tym okresie trudno jest wyróżnić stałości i ciągłości ukryte w różnorodnych aktywnościach dziecka.

Dlatego etap dzieciństwa możemy nazwać również okresem orientacji w świecie społeczno-zawodowych zależności, ale nie koniecznie rzutującym na jakość biegu karier zawodowych i niekoniecznie przekładających się na wybrany zawód, a przynajmniej nie w linii prostej. Według Ginzberga etap dzieciństwa jest okresem fantazji (6–10/11 r.ż.), co pozwala wnosić, że jest to etap realizacji potrzeb dziecka za pomocą podejmowanych czynności, afirmowanych otaczającą dziecko rzeczywistością i jego możliwościami poznawczymi¹⁷.

2. Poznawanie zainteresowań dzieci

Badania dotyczące zainteresowań dzieci w wieku szkolnym, nigdy nie ograniczają się jedynie do wiedzy na temat osiągnięć w postaci ogólnych ocen z poszczególnych przedmiotów w szkole, ale między innymi odnoszą się do wiedzy pozyskiwanej drogą wnikliwych analiz testów, zbierania danych za pomocą obserwacji, czy zadawania pytań drogą bezpośrednią i pośrednią. Dane mogą być też zdobywane w ramach różnych sytuacji szkolnych i pozaszkolnych, poprzez śledzenie przebiegu kolejno następujących po sobie etapów edukacji oraz monitorowanie aktywności dziecka w środowiskach wychowawczych.

Do technik badań można zaliczyć między innymi ankietę, wywiad, wypracowanie klasowe, skrzynkę pytań i wiele innych. Ważne jest jednak, na co należy położyć największy nacisk w badaniu, które dane są najbardziej miarodajne w koncepcji prowadzącego badanie. Czy to, że rozwój dziecka ma jak najbardziej prawidłowy przebieg, czy inne dane. Na przykład, które dane pozwalają prognozować przyszłość dziecka pod względem możliwości zawodowych¹⁸, a które ukierunkowywać i rozwijać ogólne zainteresowania poznawcze. Chodzi

¹⁶ Twierdząc, że zainteresowania, które powstają w okresie dzieciństwa charakteryzują się krótkotrwałością i zmiennością, gdyż kierunki aktywności poznawczej zależą od wewnętrznych czynników. A. Matczak, *Zarys psychologii rozwoju*, Warszawa, 2003, s. 207.

¹⁷ Por. M. Piorunek, *Dziecko w relacjach ...*, s. 29.

¹⁸ Por. D. E. Super, *Psychologia ...*, s. 25.

też o to, aby poznawać i rozumieć zainteresowania dzieci również te, które są sprzeczne z dobrem społecznym i osobistym dziecka¹⁹.

Poznanie zainteresowań stanowi duże wyzwanie zarówno dla pedagoga, jak i psychologa w ramach problematyki zainteresowań dziecięcych. Pomoc stanowi tutaj wiedza zawarta w literaturze filozoficznej, psychologicznej i pedagogicznej. Jednak bardzo istotne podstawy do badań rodzimych stworzyła A. Gurycka dla której autorytetem był znawca tej dziedziny D. E. Super. Swoje stanowisko oparła na trzech zasadach:

1. Obserwacji prowadzonej przez wykwalifikowanego obserwatora.
2. Zestawie dobrze dobranych, wzajemnie kontrolujących się i uzupełniających technik.
3. Systematycznym dopracowywaniu narzędzi, czyli standaryzacji²⁰.

Antonina Gurycka w poszukiwaniach rozwiązań metodologicznych zwróciła również uwagę na fakt, że wybór metod i technik pomiaru, powinien być zgodny z przyjętą w badaniu definicją zainteresowań.

Ścisły związek z poznawaniem zainteresowań ma rozwój metod psychometrycznych, który zmusił psychologów do jak najbardziej precyzyjnych definicji zainteresowań, a na ich podstawie do metod zbierania danych. Na tej podstawie D. E. Super wyodrębnił cztery metody i w tym wyodrębnił rodzaje danych, które znacznie rozszerzyły pole widzenia w zakresie prowadzenia badań, tym samym zbierania informacji w podjętej tematyce. Należą do nich zainteresowania: wyrażane, okazywane, testowane, inwentaryzowane²¹.

4. Badania

W roku akademickim 2010/2011 zostało przeprowadzone badanie dotyczące zainteresowań dzieci w młodszym wieku szkolnym²². Głównym celem weryfikacji empirycznej, było rozpoznanie i opis treściowej zawartości zainteresowań dzieci. Badanie dzieci zostało przeprowadzone na etapie edukacji wczesno-

¹⁹ Tamże, s. 21.

²⁰ Por. A. Gurycka, *Inteligencja wielorakie...*, s. 75.

²¹ Por. D. E. Super, *Psychologia...*, s. 26.

²² Badanie zostało przeprowadzone w ramach rozszerzonego projektu badań zespołowych pod kierunkiem prof. H. Muszyńskiego z udziałem studentów Instytutu Nauk Edukacyjnych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. J. A. Komeńskiego w Lesznie; badanie dotyczy stanu kształcenia, wychowania i opieki w szkołach gminnych, projekt obejmuje lata 2010–2012.

szkolnej w klasach pierwszych i trzecich, trzech różnych szkół w tej samej gminie. Dwie szkoły znajdują się na wsi, a jedna jest szkołą gminną na terenie miasteczka z podobną liczbą uczniów w klasach poddanych badaniu. Klasy były dobrane celowo aby porównać wyniki badań dotyczące dzieci młodszych z wynikami badań dzieci starszych, na tym samym etapie kształcenia. Dokonanie porównania obu grup, stanowi również bardzo istotny cel w badaniu. Daje możliwość porównania dwóch etapów wiekowych dzieci i wychwycenie różnic oraz podobieństw w zakresie samych zainteresowań. Jak również odkrywa wpływ szkoły, rodziny i rówieśników na rozwój zainteresowań dziecka na dwóch zbliżonych, ale różnych etapach rozwoju dziecka. Kategorie do badań zostały określone na podstawie celów badań, które ściśle odnoszą się do możliwości na etapie rozwoju dziecka w młodszym wieku szkolnym. Podstawowym wyznacznikiem kategorii zainteresowań, są rodzaje inteligencji określane przez H. Gardnera²³. Z uwagi na pewien wybór pogrupowanych zdolności i umiejętności typowych dla poszczególnych inteligencji, zostały z nich wybrane cechy, wyraźnie korespondujące z osiągnięciami szkolnymi dziecka. Liczba kategorii odnosi się jedynie do głównych siedmiu, określonych przez autora inteligencji wielorakich jako podstawowych.

Cele badań

Cele badań ukierunkowane zostały na kilka kwestii, najbardziej istotnych dla dalszego postępowania badawczego, między innymi na rozpoznanie możliwych rodzajów zainteresowań, czyli różnorodności zainteresowań występujących u dzieci w młodszym wieku szkolnym, poza zajęciami w szkole oraz na uzyskanie wiedzy na temat nadawania znaczenia zainteresowaniom. W związku z rodzajami zainteresowań, badaniom zostały również poddane czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na wybór zainteresowań, jak również pragnienia dziecięce dotyczące przyszłej profesji.

Problemy badawcze

Problemy badawcze zostały wyprowadzone z celów badań i dotyczyły wyszczególnienia zainteresowań, którymi dzieci zajmowały się poza zajęciami szkolnymi, niezależnie od wpływu innych osób, a więc zupełnie samodzielnie. Następnie, jakie zainteresowania odgrywają ważną rolę w życiu dziecka

²³ Por. H. Gardner, M. I. Komhaber, W. K. Wake, *Inteligencja wielorakie ...*, s. 157.

i mają znaczenie w ich życiu. Najwięcej pytań badawczych dotyczy zainteresowań związanych ze szkołą i te problemy badawcze opierały się na rodzajach inteligencji według H. Gardnera. Problematyka uzupełniająca wiedzę na temat wyszczególnionych zainteresowań, zawiera pytania dotyczące czynników zewnętrznych, to znaczy oferty szkolnej jako formy zajęć wspierających zainteresowania ucznia w ramach zajęć pozalekcyjnych. Czyli, w jaki sposób szkoła wpływa na rozwój zainteresowań dziecka oraz w jaki sposób rodzice wpływają na rozwój zainteresowań dziecka. Czynniki wewnętrzne badane były w oparciu o wiedzę wynikającą z metryczki zawartej w kwestionariuszu ankiety.

Całość badania przeprowadzonego metodą sondażu diagnostycznego, została sporządzona w oparciu o definicje operacyjne zainteresowań, wyrażające skłonność do zajmowania się pewnymi przedmiotami, jak również upodobania sobie przez dzieci pewnych czynności. Przed badaniem właściwym, odbyło się badanie pilotażowe na kilku osobach w wieku dzieci przewidzianych do badania.

Kwestionariusz ankiety skierowany do dzieci, zawierał różnorodne pytania, od otwartych do wyskalowanych, przez ciekawe rozwiązania ich graficznej postaci, co pozostaje w ścisłym i celowym związku z bardzo młodym respondentem. Dzieci miały zagwarantowaną właściwą dla swoich możliwości pomoc i odpowiednią ilość czasu na udzielenie odpowiedzi zawartych w arkuszu. Stąd narzędziem badawczym stał się kwestionariusz ankiety, a nie wywiadu. Z uwagi na potrzebę pogrupowania uzyskanej wiedzy, wyniki zostały ujęte w kilka obszarów tematycznych, korespondujących zdolnościami według teorii Gardnera i celami badań.

1. Rodzaje zainteresowań podejmowane przez dzieci w czasie wolnym od zajęć szkolnych

Pomiar zainteresowań opiera się na ich klasyfikacji, gdzie punktem wyjścia są dwie cechy: kierunek i nasilenie lub inaczej treść. Obie te cechy różnicują zainteresowania ludzi. Według D. E. Supera udaje się w ten sposób stworzyć kategoryzację treści zainteresowań z podziałem na zawodowe, rzeczowe, czynnikowe oraz dodatkowe kategorie zainteresowań dziecka. Klasyfikacja zainteresowań dzieci jest ściśle związana z wiekiem i płcią oraz tylko po części odnosi się do definicji tak zwanej modelowej, kierując się przesłanką przydatności dla wychowania. Definicja modelowa u osób dorosłych za pomocą zainteresowań, wyraża ukierunkowaną aktywność poznawczą, co w przypadku dzieci nie zawsze znajduje pełne odniesienie²⁴.

²⁴ A. Gurycka, *Inteligencja wielorakie ...*, s. 55–65.

Badana aktywność poznawcza u dzieci prowadzona w celu ustalenia możliwych rodzajów zainteresowań, zgodnie z założonymi celami, odnosiła się do środowiska rodzinnego. Stąd ważne było, jakie zainteresowania wykazują dzieci pod wpływem wychowania w środowisku rodzinnym. Dzieci wychowywane przez rodziców, którzy na przykład nie przeżyli wojny i mają inne spojrzenie na wychowanie swoich dzieci jak ich rodzice, lub bardziej świadomie stosują różne style wychowania. Jak również mają inne poglądy na perspektywy życiowe swoich dzieci w obecnych czasach.

Badania wykonywane były w specyficznej rzeczywistości gminnego środowiska lokalnego, jako grupy reprezentatywnej. Stanowią miarodajne źródło wiedzy na temat badanej populacji, ale w stosunku do szkół z małą liczbą uczniów. W celu ustalenia rodzajów zainteresowań, pytania dotyczyły tendencji do zajmowania się określonym rodzajem działania w ramach różnych aktywności szkolnych i poza szkolnych. We wszystkich prezentowanych wynikach badań zachowana została kolejność odpowiedzi, jakie występowały w większości wskaźników.

Badanie pozwoliło ustalić, że dzieci w klasie pierwszej w ramach aktywności pozaszkolnych, najchętniej spędzają czas grając w gry komputerowe (22%). Z danych wynika, że ten rodzaj aktywności chętniej podejmują chłopcy. Ponadto dzieci najczęściej oglądają programy telewizyjne (20%), uczęszczają na zajęcia pozalekcyjne i spotkania koleżeńskie (14%). Przy czym warto zauważyć, że relacje koleżeńskie w miejscowościach wiejskich są uzależnione od możliwości kontaktów z innymi osobami względem odległości zamieszkania dzieci od siebie. Dzieci w tym wieku są jeszcze mało samodzielne w poszukiwaniu kontaktów z rówieśnikami, co w perspektywie czasu może ulec zmianie. Szczególnie, że kwestie te odnoszą się również do temperamentu.

Dzieci w klasie trzeciej w odróżnieniu od dzieci młodszych, najchętniej spotykają się z koleżankami i kolegami (27%), czytają książki (18%), spędzają czas grając w gry komputerowe (18%), oglądając telewizję (16%), uprawiając sport (14%). Przy czym sport uprawiają głównie chłopcy, co wyraźnie wskazuje, że łatwiej radzą sobie z pozyskiwaniem i utrzymywaniem kontaktów.

W klasie pierwszej połowa badanych dzieci poświęca godzinę i więcej dziennie na wybraną czynność (50%), a w klasie trzeciej zdecydowana większość (87%). Przy czym warto zauważyć, że dzieci w mniejszym stopniu obarczane są aktywnościami związanymi z pracami domowymi. Chłopcy mniej chętnie zajmują się aktywnościami technicznymi np. majsterkowaniem. Ze wskazań określonych przez dzieci wynika, że na tym etapie rozwoju, obok obowiązkowych zajęć takich jak czytanie bajek, lektur, nie poszukują one własnych aktywności,

korzystając głównie z osiągnięć technicznych współczesnej cywilizacji, znajdujących się prawie w każdym domu.

Zarówno w przypadku klasy pierwszej, jak i trzeciej, zainteresowania mają charakter zaciekawienia się otaczającą rzeczywistością, w której dominuje przekaz medialny. Dlatego na wysokiej pozycji znajduje się oglądanie telewizji i gry komputerowe. Może to budzić niepokój, gdyż dziecko uzależnia się od „ekranu telewizora”, co przyjmuje formę tak zwanego „zagapienia”. Będąc w stanie relaksu wprowadza się w trans, który zaburza jego poczucie upływającego czasu. Zapewne jest to problem obecnych uregulowań wynikających z podstawy programowej, opierającej się na „prawie oświatowym”. Nie mniej jednak należy tutaj brać pod uwagę, na ile należy podążać za nasycaaniem życia dziecka mediami w formie elektronicznej również w środowisku rodzinnym. Jak twierdzi T. Goban-Klas „marzenie, aby uczenie i zapamiętywanie było łatwe i niemęczące towarzyszyło narodzinom, każdego nowego medium”²⁵. Przy tak szczytnym celu, od ucznia tak zwanej m-edukacji, wymaga się posiadania odpowiedniego sprzętu, ale i opłat za jego użytkowanie oraz umiejętności posługiwania się nim, które powinny rozwijać się z wiekiem. Niestety jednak, potrzeby w zakresie rozwoju poznawczego dziecka, mogą rodzicom przysłańać właściwe proporcje wspierania dziecka środkami multimedialnymi, szczególnie komputerem. Dlatego, to czy edukacja i rodzice we właściwym tempie pobudzają zainteresowanie mediami dla celów rozwoju poznawczego dziecka, pozostaje problemem otwartym dla obecnego i jak się aktualnie wydaje kolejnych pokoleń.

2. Rola zainteresowań w życiu dziecka

Według wspomnianej teorii celów, siła z jaką dzieci motywują się do realizacji potrzeb w ramach samorealizacji, sprowadza się do formy szkolnych działań, które dają im poczucie urzeczywistniania własnych zainteresowań, zdolności i możliwości. Przy czym motywacja wewnętrzna prowadzi do wyższego poziomu zaangażowania poznawczego²⁶. Działania w kierunku zrozumienia motywacji osiągnięć szkolnych, pozwalają spojrzeć na problematykę zainteresowań z perspektywy motywacji do podejmowania różnych zadań przez dziecko, nie tylko związanych z przedmiotami szkolnymi. Dlatego w tej mierze, oba środowiska rodzinne i szkolne wzajemnie się uzupełniają, dają dziecku obraz znaczeniowy, tego czym lubi się zajmować.

²⁵ T. Goban-Klas, *Cywilizacja medialna*, Warszawa 2005, s. 34.

²⁶ Por. M. H. Dembo, *Stosowana psychologia wychowawcza*, Warszawa 1997, s. 142–143.

W klasie pierwszej dzieci zdecydowanie mało uwagi przywiązują do roli preferowanego zainteresowania, dlatego część badanych traktuje je bardzo pozytywnie (38%), pozostała część uznaje (34%), że owe zainteresowania przeszkadzają im na przykład w odrabianiu lekcji lub wręcz nie mają dla nich znaczenia (28%). Generalnie, dzieci w klasie pierwszej są bardziej zaangażowane w rozpoznawanie nowego dla nich środowiska i poznawanie wiedzy, z jaką stykają się głównie w szkole. Swoje doświadczenia przenoszą na grunt środowiska rodzinnego, co jest dla nich bardzo absorbujące. Natomiast w klasie trzeciej, zdecydowana większość dzieci jest przekonana, że preferowane zainteresowania w ich życiu mają dla nich duże znaczenie (71%). Natomiast tylko nielicznej części dzieci (4%) przeszkadzają w różnych obowiązkach szkolnych i pozaszkolnych. Pozostałe nieliczne osoby uważają, że nie ma to dla nich znaczenia (14%). Opinie dziewcząt, nie różnią się od opinii chłopców na ten temat. Ponieważ w tym wieku trudno mówić o stałości zainteresowań, to jednak można powiedzieć, że czynniki środowiskowe wpływają na kreatywny rozwój zainteresowań, szczególnie, jeżeli związane są z uczuciami pozytywnymi podejmowanymi w atmosferze na przykład sukcesu, pochwały. Co wskazywałoby na dużą zależność preferowanych zainteresowań od oferty edukacyjnej i stylu wychowania w środowisku rodzinnym, przy czym duże znacznie ma tutaj również wiejskie i małomiasteczkowe środowisko zamieszkania.

Wyrażany sposób spędzania czasu przez dzieci, nie odnosi się do konkretnego zaciekawienia, a jedynie do dużego uogólnienia preferowanych przez dzieci zainteresowań, dotyczących na przykład gier dydaktycznych, oglądanych programów, jak i relacji koleżeńskich. Dlatego ocena znaczenia zainteresowań dziecka jest w tym badaniu dalece utrudniona i jest jedynie próbą wychwycenia czy dzieci w ogóle nadają znaczenie zainteresowaniom.

3. Zainteresowania artystyczne

Wartości estetyczne mają ogromne znaczenie w rozwoju dziecka i samo dziecko nadaje im duże znaczenie, stąd wszelkie wytwory artystyczne mają swoje odzwierciedlenie w osiągnięciach plastycznych i muzycznych, stanowiących wskaźniki zainteresowań. Dzieci uzdolnione w tym zakresie mają wysoką wrażliwość wizualną, estetyczną i twórczą wyobraźnię. Zajęcia z muzyki, z uwagi na możliwość rozwoju artystycznego lub identyfikacji uzdolnień w tym kierunku, zawsze cieszą się dużym zainteresowaniem dzieci i nierzadko wsparciem rodziców, dlatego wszelkie zajęcia plastyczno-muzyczne, organizowane w szkole i poza szkołą najczęściej spotykają się z ich dużą akceptacją. Dane uzyskane

z badania w tej tematyce pozwalają wysnuć wiele ciekawych wniosków o charakterze ogólnym, ale dalece ważnym.

Uczniowie klasy pierwszej na pytania dotyczące ulubionej muzyki, w większości odpowiadali, że najchętniej słuchają muzyki rozrywkowej. Stąd więcej jak połowa dzieci (58%) odpowiedziała, że słucha muzyki rozrywkowej. Dość liczna grupa, chętnie słucha piosenek dla dzieci (26%), a nawet niewielka liczba słucha muzyki poważnej (6%). Upodobania dotyczące muzyki poważnej, u wybranych osób łączą się z grą na instrumencie. W klasie trzeciej w jeszcze większym stopniu dzieci fascynuje się muzyką rozrywkową (76%), muzyka poważną (13%), a w znacznie mniejszym stopniu piosenkami dla dzieci (7%), co wydaje się być normalne. Natomiast w większym stopniu, słuchają muzyki poważnej. W kwestii dotyczącej częstotliwości słuchania, można przyjąć, że wyniki przedstawiają się bardzo podobnie.

Odnośnie gry na instrumencie u dzieci młodszych, dosyć dużym zainteresowaniem cieszy się nauka gry na gitarze (16%), flecie (14%), pianinie (4%) i trąbce (2%). Przy czym, tylko młodsze dzieci uczęszczają na zajęcia gry na flecie i trąbce. W klasie trzeciej dzieci uczą się gry na gitarze (11%) i pianinie (11%), nie jest to liczna grupa. Zatem dzieci starsze w mniejszym stopniu uczęszczają na tego typu zajęcia. Powodów braku szerszego zainteresowania w tego rodzaju aktywnościami może być wiele, ale ta kwestia nie została zbadana. Wiadomo jedynie, że dzieci nie mają tutaj osiągnięć, ani w szkole, ani poza nią. Natomiast udział w konkursach muzycznych jest znikomy i występuje tylko w klasie trzeciej, co wydaje się być jak najbardziej typowe. Można jedynie zastanawiać się, czy brak organizacji konkursów wewnątrzszkolnych i międzyszkolnych, nie wpływa na dzieci demotywująco. Szczególnie z uwagi na dobroczynny wpływ muzyki na dziecko, jak możliwość rozwoju zainteresowań, a więc wrażliwości na piękno i nie tylko.

Wykonywanie prac plastycznych, cieszy się dużym zainteresowaniem ze strony dzieci młodszych (66%), jednak większym ze strony starszych dzieci (78%), co może być spowodowane lepiej rozwiniętymi umiejętnościami. Nie mniej jednak znaleźli się uczniowie, którzy nie lubią wykonywać prac plastycznych. Zarówno wśród klas pierwszych dość duża liczba dzieci (24%) ich nie lubi, jak i trzecich (14%). Może to wynikać z demotywującej roli środowiska wiejskiego lub też braku motywującej roli nauczycieli i rodziców. Niewielka i porównywalna też liczba dzieci z obu grup (ok. 10%), nie jest przekonana czy w ogóle lubi prace plastyczne.

Udział w konkursach plastycznych cieszy się powodzeniem porównywalnej liczby dzieci w obu klasach pierwszych i trzecich, jednak niezbyt wielkim

(25%). Przyczyną może być właśnie brak zachęty, a za tym nieśmiałość lub obawa przed rywalizacją z innymi dziećmi bardziej uzdolnionymi oraz możliwością przegranej. Wysokie lokaty dzieci biorących udział w konkursach, mogą stanowić zachętę do udziału w nich, jak również sposób na wykazanie się osiągnięciami dla samych nauczycieli.

Tematyka prac plastycznych jest mniej zróżnicowana u dzieci młodszych w stosunku do dzieci starszych, co jest właściwe tak dla jednych, jak i drugich. Im starsze dzieci, tym chętniej rozszerzają pole swojego widzenia, więcej kwestii związanych ze środowiskiem życia, wzbudza w nich zainteresowanie. Co też świadczy o ich prawidłowym rozwoju poznawczym jak i rozwoju stale doskonalonych sprawności manualnych.

Dzieci w klasie pierwszej najchętniej podejmują tematykę dotyczącą zwierząt (28%), samochodów (24%) i domów (12) i w dużo mniejszym stopniu roślinność – przyrodę (8%), rodziny (6%), Natomiast w klasie trzeciej przyrodę (31%) zwierzęta (31%), rodzinę (7%), mała liczba dzieci nie lubi rysować (9%). Należy tutaj brać pod uwagę, że pomimo tematyki narzuconej przez nauczyciela i programu nauczania, dzieci mają dużą dowolność w formie i treści wykonywanych prac. Ciągła potrzeba obcowania z naturą oraz organizowanie przez nauczyciela różnorodnych sytuacji poznawczych, sprzyja gromadzeniu przez dzieci doświadczeń, budzi ich naturalną ciekawość oraz chęć poznawania otaczającej rzeczywistości. Powoduje, że dzieci za pomocą rysunku wyrażają to, co jest dla nich interesujące oraz warte poznania.

Zajęcia plastyczne w szkole dają dużą możliwość rozwijania kreatywności twórczej, poprzez stosowanie różnorodnych technik plastycznych takich jak: rysowanie kredkami, ołówkami, flamastrami, malowanie, wydzieranie, wycinanie, stemplowanie, lepienie z gliny, mas plastycznych, plasteliny czy modeliny. Dzięki pracom plastycznym dzieci mogą rozwijać inteligencję emocjonalną za pomocą własnych przeżyć i w ten sposób stale rozwijać swoje zainteresowania²⁷. Zainteresowanie wzbudzają dzieci, które nie lubią rysować w ogóle. Zapewne te dzieci wymagają bliższego badania, drogą analizy przypadku. Podjęty w tej kwestii problem badawczy może sugerować, że te dzieci mają inne zainteresowania i mają zupełnie na czym innym skupioną uwagę, a ich rozwój z tego powodu nie jest zaniedbany. Natomiast, jeżeli brak chęci do rysowania wynika z innych przyczyn, może budzić niepokój.

Tak na przykład, jak twierdzi Z. Janczewski, zainteresowania muzyczne, wzrastają w miarę systematycznie osiąganymi sukcesami muzycznymi, natomiast

²⁷ J. Strelau, D. Doliński, *Psychologia*, t. 1, Gdańsk 2008, s. 818.

maleją, kiedy tych sukcesów brak. Zadaniem edukacji jest, aby każde dziecko, również i to, które nie posiada uzdolnień plastycznych i muzycznych, miało możliwość wykazania się swoimi umiejętnościami, gdyż są inne z tego płynące korzyści, wpływające na inne zainteresowania.

4. Zainteresowania wychowaniem fizycznym

W klasach pierwszych dzieci są bardzo aktywne fizycznie co wynika z naturalnej potrzeby ruchu i zabawy. W kontekście zainteresowań ważne jest, jakie aktywności sportowe dzieci przynoszą ze szkoły na aktywności w czasie wolnym i jakie formy aktywności podejmują samodzielnie.

Największym zainteresowaniem w tym względzie cieszy się piłka nożna (20%) i karate (4%) u chłopców. Ponadto dzieci w klasie pierwszej pozostałych aktywności wskazanych przez starsze dzieci nie potraktowały jako istotne i nie wskazały ich. W klasie trzeciej również piłka nożna (25,4), karate (5,4%), biegi (17%), pływanie (5%) i jazda konna (4%). Natomiast do najbardziej ulubionych ćwiczeń w ramach wychowania fizycznego, dzieci grupy młodziej wymieniały biegi (68%), gimnastykę (66%), gry zespołowe (60%), wyścigi rzędów (54%), zabawy w grupie (46), taniec (40%). Jak się okazuje, bardzo mało osób w klasach pierwszych spędza czas w sposób aktywny sportowo, poza zajęciami wychowania fizycznego w szkole. Trudno określić czy sportu jest zbyt mało czy zbyt dużo. W obu przypadkach efekt może prowadzić do braku chęci powielania gier i zabaw poznanych w szkole. Nie można tutaj również jednoznacznie stwierdzić, że dzieciom młodszym wyraźnie brakuje wysiłku fizycznego. Dzieci uaktywniają się fizycznie poprzez różne gry i zabawy, które w kategoriach sportowych nie występują. Bardziej szczegółowe aktywności, gry i zabawy, nie były tutaj badane. Natomiast w klasach trzecich dzieci preferują gry zespołowe (53%) i zabawy w grupie (53%). Następnie dopiero gimnastykę (44%), biegi (44%), wyścigi rzędów (40%) i taniec (18%). Nie mniej jednak tak dzieci starsze jak i młodsze preferują zabawy grupowe i współzawodnictwo grupowe. W zawodach sportowych częściej biorą udział dzieci starsze (28%), młodsze (31%) ale ogólnie jest ich mało. Przyczyną może być brak odwagi do wystartowania w zawodach i strach przed porażką. Najczęściej zdobywanym miejscem w trzech szkołach jest miejsce trzecie.

Na podstawie prezentowanych wyników można stwierdzić, że większość uczniów ogranicza wysiłek fizyczny do zajęć szkolnych. Niektórzy nie lubią ćwiczyć na lekcjach wychowania fizycznego, ponieważ są mniej sprawni od swoich kolegów, czy koleżanek i wykonywanie pewnych ćwiczeń sprawia im trudność, stąd tym bardziej nie są zainteresowani uprawianiem sportu. Praw-

dopodobnie przyczyną takiego stanu jest zarówno mała atrakcyjność zajęć, jak i niski poziom świadomości dzieci, co do roli aktywności ruchowej w ich życiu. Nie bez znaczenia pozostaje tutaj stanowisko rodziców, którzy często z różnych powodów, nie zauważają zanikającej chęci do aktywności ruchowej swoich dzieci. Warto zauważyć, że aktywności fizyczne w obecnych czasach dla znacznej części społeczeństwa mają ogromne znaczenie, gdyż mogą w przyszłości być zarówno zawodem jak i formą czynnego wypoczynku. Uprawianie sportu w młodszym wieku szkolnym prowadzi do bardzo wielu zaniedbań i zaburzeń w rozwoju dziecka, zarówno dla zdrowia fizycznego jak i psychicznego. Aktywność fizyczna, która wiąże się z rekreacją ma wpływ na samopoczucie i kreatywną postawę wobec własnych dokonań, głównie w odniesieniu do jakości życia²⁸. Dlatego zawsze jest zadziwiające, że jest znaczna liczba dzieci na tym etapie rozwoju fizycznego nie lubią aktywności fizycznych.

5. Zainteresowania matematyczne

Myślenie abstrakcyjne dzieci w badaniu zostało odniesione do przedmiotu szkolnego, czyli matematyki. Rozwój myślenia abstrakcyjnego może rozpocząć się bardzo wcześnie, jednak pod wpływem edukacji szkolnej – manipulowania, oceniania, liczenia można zaobserwować wiele przejawów zainteresowań dziecka. Zatem najwyraźniej podczas zajęć z matematyki, dziecko osiąga poziom rozumienia „czystych” relacji, nawet pod nieobecność działań lub przedmiotów, czyli poziom czysto abstrakcyjnego myślenia²⁹.

Dzieci w klasie pierwszej najchętniej podejmują zadania matematyczne w formie działań pisemnych (66%), zagadek matematycznych (66%), działań w pamięci (60%), zadań z treścią (36%). W dość dużym procencie nie lubią zadań matematycznych (20%) i nie biorą udziału w konkursach. Według osiągnięć w konkursach, dzieci młodsze nie wykazują zainteresowania matematyką, ponieważ w tych szkołach na tym etapie nie są one organizowane. Co też poza działaniami pisemnymi (58%) u dzieci w klasie trzeciej całkowicie ulega zmianie. Dzieci starsze chętnie rozwiązują zadania z treścią (54%), działania w pamięci (45%). Natomiast mniej chętnie interesują się zagadkami matematycznymi (38%), stawiając je na dalszej pozycji. W mniejszym stopniu nie lubią zadań matematycznych (4%) i w bardzo małym stopniu biorą udziału w konkursach matematycznych (9%).

²⁸ Por. J. Gracz, T. Sankowski, *Psychologia w rekreacji i turystyce*, w: R. Winiarski, *Rekreacja i czas wolny*, Warszawa 2011, s. 193.

²⁹ Por. H. Gardner, M. I. Komhaber, W. K. Wake, *Inteligencja wielorakie perspektywy*, s. 158.

Dzieci najchętniej wykonują działania pisemne prawdopodobnie dlatego, że widzą jakie cyfry mają ze sobą dodać, czy odjąć. Niektóre dzieci nie lubią rozwiązywać zadań matematycznych, ponieważ mogą preferować inne zajęcia, np. język polski, czy zajęcia plastyczne, sądząc, że to jest jak najbardziej właściwe. Zadania mogą też wydawać się im, zbyt trudne i nie dość jasno wytłumaczone. Powodem tego stanu rzeczy, może być też niedostateczna opieka rodziców nad dzieckiem i brak pomocy w wyjaśnianiu niezrozumiałych kwestii. Wyniki badań wskazują na realizację przez nauczyciela określonego programu nauczania, w którym główny nacisk kładzie się, zarówno w klasie pierwszej jak i trzeciej na zadania tekstowe oraz działania pisemne.

Jednak niepowodzenia matematyczne, nie wpływają pozytywnie na rozwój zainteresowań o podłożu nauk ścisłych. Co po raz kolejny potwierdza, że wiedza ogólna z matematyki musi stawiać na stosowanie bardziej wyszukanych metod pracy.

6. Zainteresowania językowe

Droga do rozbudzania zainteresowań dziecka na etapie wczesnej edukacji opiera się na osiągnięciach rozwojowych języka. Musi się ono nauczyć dobrze wypowiadać w „innym języku” – plastyki, muzyki, ruchu, zanim skoncentruje swoją uwagę na czynnościach lubianych³⁰. Kiedy jednak już skoncentruje się na nich i je polubi poznaje swoje nowe możliwości, zarzucając stare. W ten sposób zainteresowania działaniami podejmowanymi na lekcjach języka polskiego w klasie pierwszej, często ulegają jakby odrzuceniu w klasie trzeciej na rzecz innych znacznie według dziecka ciekawszych.

Dzieci młodsze czytają głównie bajki (58%), książeczki przygodowe (50%), fantastyczne (44%), historyczne (40%). Na tym etapie dopiero rozwijają swoją umiejętność czytania, a liczba wskazań w poszczególnych rodzajach literackich świadczy o ich szerokich zainteresowaniach. Niestety jednak dość duża liczba dzieci, nie lubi czytać książek (20%). W klasie trzeciej dzieci już nie lubią bajek, a w to miejsce opowiadania przygodowe (56%), i w mniejszym stopniu literaturę, historyczną (25%), fantastyczną (22%). Jednak w takim samym stopniu nie lubią czytać książek (18%), a jak wynika z innych odpowiedzi na przykład chętnie grają w gry komputerowe. Trudno powiedzieć czy są to te same dzieci, ale powszechnie

³⁰ Z. Zbróg, P. Zbróg, *Stymulowanie rozwoju umiejętności komunikacyjnych u dzieci posługujących się ograniczonym kodem językowym*, w: „Studia Pedagogiczne” 2011, s. 137.

wiadomo, że dzieci w obecnych czasach dużo czasu spędzają przed komputerem. Najprawdopodobniej kosztem czytania książek.

Do ulubionych zadań w klasie pierwszej na lekcjach języka polskiego należy w kolejności czytanie (74%), opowiadanie (56%), pisanie z pamięci (54%), zabawa w teatr (48%) recytowanie wierszy (48%), pisanie ze słuchu (32%), wypowiedzianie się (30%). Nie wielka liczba dzieci jednak nie lubi języka polskiego (10%). Do najwyższej ocenionych zadań w klasie trzeciej na języku polskim należy również czytanie, ale tylko (36%), pisanie opowiadań, wierszyków 33%), recytowanie wierszy (20%), ćwiczenia ortograficzne, pisanie ze słuchu (24%), wypowiedzianie się (13%), zabawa w teatr (9%), opowiadanie (0%). W klasie trzeciej większa liczba dzieci nie lubi języka polskiego (16%). Jedyne sukcesy dzieci w klasie trzeciej na zewnątrz szkoły, to konkursy recytatorskie gminne, w których bierze udział kilka osób, natomiast w klasie pierwszej nie są organizowane konkursy. W klasie pierwszej dzieci nie biorą udziału w konkursach z języka polskiego, co może wskazywać na wysoki poziom konkursów, duże wymagania nauczyciela lub ich brak na tym etapie kształcenia. Należy przypuszczać, że nie jest to właściwe dla rozwoju zainteresowań dzieci.

Bardzo istotnym czynnikiem odnośnie zainteresowań są sprawy dotyczące zajęć dodatkowych, gdyż od dodatkowej oferty szkoły zależy czy i w jakim stopniu dziecko ma możliwość rozszerzania swoich zainteresowań. W przypadku dzieci młodszych, jedna z badanych szkół problem tych zajęć rozwiązała na zasadzie przymusu, gdyż dzieci mają obowiązek uczęszczania na zajęcia tak zwane ogólnorozwojowe, prowadzone przez wychowawcę, dlatego wszystkie dzieci biorą w nich udział. Pozostałe dwie szkoły umożliwiają dzieciom udział w różnych kołach zainteresowań, według własnych preferencji, ale i możliwości szkoły. W tych szkołach dzieci głównie uczęszczają na naukę języków obcych, zajęcia plastyczne, sportowe i muzyczne. Innymi słowy występuje tutaj, większa różnorodność realizacji wybranych przez dzieci zainteresowań. Natomiast dość liczna grupa, nie bierze udziału w zajęciach dodatkowych, co nie wyklucza innych przyczyn na przykład ekonomicznych, takich jak oddalone miejsce zamieszkania i w związku z tym utrudniony dowóz dzieci do domu po zajęciach. Niestety jednak kwestia warunków jakie stwarza badana szkoła nie była badana i być może za ten stan rzeczy, winy należy poszukiwać w samej szkole.

W klasach pierwszych wpływ na wybór kół zainteresowań w głównej mierze inspirowany był przez nauczycieli, koleżanki i kolegów i rodziców. W klasach trzecich dzieci zachęcane były głównie przez koleżanki i kolegów, a następnie rodziców.

7. Zainteresowania komunikacją interpersonalną

Stosunki między z rodzeństwem i rówieśnikami w ujęciu zmian towarzyszących rozwojowi dziecka, dają podstawę do rozważań nad ich wpływem na zainteresowania. Dla niektórych dzieci życie w grupie rówieśniczej wnosi znacznie więcej niż stosunki z rodzeństwem. Szczególnie, kiedy rodzeństwo odstaje wiekowo od nich samych. W sytuacji badanej populacji małego środowiska lokalnego, rodzeństwo jest na siebie bardziej skazane jak w przypadku środowiska większego miejskiego. Wiele istotnych zależności w tym względzie wynika z przyjętego stylu wychowania przez rodziców.

Z badań wynika, że zarówno dzieci młodsze jak i starsze, najchętniej spędzają czas z rodzeństwem (50%), a z koleżeństwem (40%) w znacznie mniejszym stopniu, natomiast sami ze sobą (6%). Najchętniej z tymi osobami bawią się, oglądają telewizję, grają w gry komputerowe, jeżdżą na rowerze. W klasie trzeciej dzieci mniej czasu spędzają z rodzeństwem (31%), a częściej z koleżankami i kolegami (47%), więcej dzieci przebywa we własnym towarzystwie. Zatem zarówno dzieci młodsze jak i starsze chętnie przebywają w towarzystwie, tylko niewielka liczba dzieci wśród dzieci młodszych spędza czas samotnie (6%), natomiast znacznie większa liczba dzieci starszych spędza czas samotnie (16%). Formę spędzania tego czasu, pozostaje przyporządkować do wcześniej wymienionych.

Okazuje się, że wspólnie z rodzeństwem dzieci młodsze najchętniej oglądają telewizję (82%) i grają w gry komputerowe (70%), jeżdżą na rowerze (68%), bawią się (66%), większość dzieci odrabia lekcje (60%), grają w gry planszowe (58%), grają w piłkę (54%), uczą się (34%) i czytają książki (28%) co wystąpiło we wskazaniach na ostatnich pozycjach. Natomiast starsze dzieci najchętniej chodzą na spacer (54%), bawią się (44%) w dużo mniejszym stopniu grają w gry komputerowe (33%), jeżdżą na rowerze (36%), czytają książki (29%), zadania domowe wspólnie odrabia mała liczba dzieci (18%).

Generalnie dzieci starsze mniej chętnie czas wolny spędzają z rodzicami, znacznie chętniej spędzają go z rówieśnikami. W grupie rówieśniczej dzieci w klasie pierwszej – chłopcy chętniej grają w piłkę (14%), bawią się w dowolne gry (14%), wykonują prace artystyczne (10%). Dzieci starsze preferują prace artystyczne (18%) oraz wspólne rozwiązywanie zadań matematycznych (11%), co raczej nie wskazuje na zainteresowania, ale na trudność w ich indywidualnym rozwiązywaniu.

We wszystkich szkołach organizowane są zajęcia dodatkowe, co ewidentnie wpływa na dobre relacje koleżeńskie, a zarazem na rozwijanie podobnych zain-

teresowań. Tak też mogą przenosić się zainteresowania odnośnie rodzeństwa na zasadzie imponowania zainteresowaniami lub wręcz przeciwnie, skupiania się na zupełnie innych. Zarówno rodzeństwo, jak i koleżeństwo przede wszystkim są partnerami do zabawy, wymiany zdań, opinii, co odbywa się podczas zabawy. Obcowanie z rówieśnikami, kontakty koleżeńskie nie tylko zaspokajają aktualne potrzeby dziecka, przynoszą mu wiele zadowolenia i przyjemności, lecz także mają duże znaczenie dla prawidłowego rozwoju społecznego. Umożliwiają zdobywanie doświadczeń niezbędnych dla opanowania trudnej sztuki komunikacji z różnymi osobami.

8. Zainteresowań dzieci wspierane przez rodziców

Formy spędzania czasu dziecka z rodzicami wynikają z relacji pomiędzy dzieckiem a rodzicami. Stąd ogromny wpływ rodziny na rozwój zainteresowań dziecka, szczególnie w okresie wczesnej edukacji. Rodzice w dużym stopniu inspirują dzieci do realizacji ich zaciekawień, a dzieci w dużym stopniu ulegają rodzicom. Rodzina jako grupa odniesienia, pełni kluczową rolę w socjalizacji jednostki i dziecko najsilniej się z nią identyfikuje. W oparciu o rodzinę, dziecko realizuje swoje potrzeby, egzystencjonalne i potrzeby wyższego rzędu. Jednak to, w jaki sposób dziecku udaje się zrealizować swoje potrzeby, zależy od więzi emocjonalnych, jakie występują pomiędzy członkami rodziny i innymi sposobami czynników. Dlatego też zainteresowania dziecięce w ogromnym stopniu zależą od dostępnych dziecku wzorów osobowych asymilowanych w drodze naśladownictwa, identyfikacji i obserwacji, jak również od metod i strategii wychowawczych, często świadomie bądź nieświadomie stosowanych przez rodziców. Strategie wychowania dostarczają dziecku wsparcia, ciepła, akceptacji i zachęty do eksploratywności. Strategie pełnią jednocześnie funkcje kontroli dla ochrony przed nabywaniem niewłaściwych sposobów społecznego funkcjonowania.

Do bardzo istotnych należą też kwestie dotyczące postaw rodzicielskich, które w bardzo silny sposób modelują osobowość dziecka. Efektywność postawy rodzicielskiej jest determinowana przez kluczowe czynniki³¹ i zdolność

³¹ Kluczowe czynniki determinujące styl wychowania rodzicielskiego: (1) własna rozwojowa historia rodzica i psychologiczne oraz interpersonalne zasoby, (2) podmiotowe właściwości dziecka: temperament, płeć, wiek, możliwości rozwojowe (3) związane z kontekstem źródeł stresu i wsparcie dla rodziny. M. Płopa, *Psychologia rodziny teoria i badania*, Kraków 2005, s. 241.

rodziców do między innymi do pełnej akceptacji dziecka zarówno w aspekcie fizycznym jak psychicznym, nie nadużywania swojej roli wobec dziecka, dopasowywania jego rozwoju do własnej wizji³², szczególnie w kontekście zainteresowań i ukierunkowania zawodowego. Dlatego też rozwój zainteresowań w twórczym kierunku również zależy od postawy rodziców, poprzez zapewnienie elementarnego bezpieczeństwa i niezbędnego zakresu wolności, swobody myślenia oraz działania.

Zatem kolejne zadanie miało na celu ustalenie, jakie czynności, dzieci najchętniej wykonują wspólnie z rodzicami, jak również, jakie działania mogą mieć wpływ na właściwy rozwój zainteresowań dziecka w tym zakresie. Wśród kategorii do badań znalazły się jedynie te najbardziej standardowe czynności, podejmowane wspólnie z rodzicami, ale najchętniej. Dzieci młodsze wymieniały w kolejności, głównie oglądanie telewizji (22%), chodzenie na zakupy (16%), wspólne przygotowywanie posiłków (12%), odrabianie lekcji (10%) jazdę na rowerze, chodzenie na spacer, odrabianie lekcji, sprzątanie, granie w gry planszowe, zajmowanie się młodszym rodzeństwem. Dzieci nie potrafiły wymienić innych poza wskazanymi wyborami. Dzieci starsze najchętniej chodzą z rodzicami na spacer (27%), oglądają telewizję (14%), grają w gry planszowe (13%), odrabiają lekcje (13%). Z czego wynika, że takie zajęcia jak chodzenie na zakupy czy wspólne przygotowywanie posiłków, u dzieci młodszych miało dużo większe znaczenie, a u dzieci starszych występuje rzadko. Generalnie dzieci starsze chętniej chodzą z rodzicami na spacer, chętniej oglądają telewizję i grają w gry planszowe niż dzieci młodsze. Natomiast młodsze chętniej od starszych oglądają telewizję i wykonują czynności wspomagające prace domowe wspólnie z rodzicami i są to czynności rozwijające umiejętności manualne i zręcznościowe.

Starsze dzieci mniej chętnie, spędzają czas wolny z rodzicami, znacznie chętniej spędzają go z rówieśnikami. Stając się członkami grupy rówieśniczej, która stopniowo zastępuje rodzinę i wpływa na ich postawy i zachowania³³. Grupy rówieśnicze często zaspokajają pewne typowe dla tego okresu potrzeby, takie jak przebywanie w grupie osób o podobnych upodobaniach. Powodując tym samym zainteresowanie tym, czym interesują się rówieśnicy w rozumieniu pożytecznych funkcji³⁴.

³² Por. M. Plopa, *Psychologia rodziny...*, s. 241.

³³ Por. E. B. Hurlock, *Rozwój dziecka*, Warszawa 1985, s. 461.

³⁴ Por. J. S. Turner, D. B. Helms, *Rozwój człowieka*, Warszawa 1999, s. 324.

9. Zainteresowania dziecięce a plany na dorosłe życie

Wśród prezentowanych zawodów dzieci młodsze skupiały swoje projekty zawodowe podobnie, jak starsze na pracę z ludźmi. Dzieci otrzymały do wyboru siedemnaście zawodów i nie dodały żadnego poza podane. Przy czym u dzieci młodszych rozpiętość dokonywanych wyborów była znacznie szersza, niż u dzieci starszych. Dzieci starsze skupiły się na mniejszej liczbie zawodów. Główne wybory dotyczyły zawodów technicznych lub mało technicznych, czyli prostych zawodów wymagających zaangażowania fizycznego. Natomiast zawody o charakterze intelektualnym wymagających wysokiego wykształcenia, różnicowanie statusów zawodowych były dzieciom obce. Profesje wymagające orientacji badawczej takie jak archeolog, informatyk nie pojawiały się w ogóle, gdyż dzieci nie mają orientacji w takich zawodach. Dzieci też nie wymieniały zawodów, które nie są popularne w środowisku lokalnym, lecz są znane z telewizji, bajek lub własnych doświadczeń, takich jak lekarz czy nauczyciel. Interesowały się też prostymi zawodami wytwórczymi niewymagającymi wyższego wykształcenia.

Dzieci młodsze deklarując swoje zainteresowania w odniesieniu do przyszłego zawodu dziewczynki wymieniały głównie zawód modelki (20%) i projektantki mody, fryzjerki (10%), chłopcy piłkarza (18%), policjanta (12%). Najmniejszym zainteresowaniem cieszył się zawód lekarza (6%), nauczyciela (4%), strażaka (2%), listonosza (2%), mechanika (2%), malarza pokojowego (2%), i kucharza (2%).

Dzieci starsze wymieniały zawód sportowca (34%), co wskazuje na podobieństwo w stosunku do młodszych dzieci oraz zawód muzyka (22%), co może się potwierdzać w przypadku dzieci uczących się gry na instrumencie. Trzecim w kolejności wyborem był zawód lekarza (22%). Porównując odpowiedzi dzieci z klasy trzeciej z dziećmi z klasy pierwszej można stwierdzić, że ich wskazania w niewielkim stopniu są podobne. Natomiast cechy wyróżniające wszystkie wybory są podyktowane oglądaniem telewizji, Internetu i kolorowej prasy.

Zakończenie i wnioski

Zainteresowania dzieci na etapie edukacji wczesnoszkolnej odbywają się w pełnej relacji między rozwijającą się jednostką, a środowiskiem jej rozwoju i wskazują na ściśle zależności wobec siebie. Najmocniej zakcentowane zmiany w życiu dziecka związane są ze zmianami otoczenia na przykład, kiedy dziec-

ko przechodzi z przedszkola do pierwszej klasy szkoły podstawowej lub z klasy trzeciej do czwartej. Wtedy też badacz spodziewa się wychwycić najwięcej zmian w jego zainteresowaniach, doszukując się przyczyn ich powstawania.

Zmiany, jakie występują w tym czasie u dziecka, spowodowane są nie zmianą otoczenia, a raczej sposobem jego postrzegania. W ten sposób mamy do czynienia ze zmianą wewnętrzną dziecka, będącą skutkiem wrażliwości na pewne otaczające je elementy. Przy czym dla każdej fazy rozwoju dziecka, sprawnie działający kontekst społeczny, tworzy specyficzne warunki do realizacji charakterystycznych dla danego wieku potrzeb. Wobec czego, ogromnie ważną kwestią jest kierowanie stosunkiem dziecka do odkrywania coraz to nowych obszarów rzeczywistości, generujących jego zainteresowania.

Ideą istnienia instytucji wychowawczych jest kierowanie ustosunkowaniem dziecka do odkrywanych przez nie stopniowo, coraz to innych, nowych dla niego elementów wiedzy, znajdujących się w jego środowisku. Natomiast celem ich oddziaływania jest takie formowanie stylu funkcjonowania w otoczeniu, aby dziecko potrafiło godzić swoje indywidualne potrzeby i zainteresowania z oczekiwaniami społecznymi.

Stąd można wyprowadzić wniosek, że dla każdej fazy w rozwoju dziecka sprawnie działający kontekst społeczny, może tworzyć specyficzne warunki do realizacji potrzeb charakterystycznych dla dziecka w danym wieku. Ponieważ proces rozwoju dziecka związany jest z realizacją jego bardzo różnorodnych potrzeb w ramach instytucji socjalizujących. Należy mieć na uwadze, że dziecko będzie starało się je realizować w dostępnych mu miejscach swojego środowiska rozwoju. Zawsze jednak w związku z wewnętrzną potrzebą ustosunkowania się do otoczenia.

Przy czym warto zauważyć, że u dzieci w młodszym wieku szkolnym, relacje z otoczeniem zazwyczaj są zgodne z oczekiwaniami społecznymi. Rzadko dziecko w tym wieku w odruchu buntu, realizuje potrzeby poza opieką wychowawczą. Według B. Smykowskiego, jeżeli dziecko wyczerpie możliwości realizacji swoich potrzeb i zainteresowań w najbliższym środowisku na danym etapie rozwoju, automatycznie zaczyna poszerzać pole środowiska wychowawczego, związanego z brakiem możliwości ich zaspokajania w najbliższym jego otoczeniu. Co następuje nie pod przymusem, ale uwolnieniem od wcześniejszej formy środowiska. Efekt taki następuje albo w wyniku słabej atrakcyjności dla zainteresowań dziecka lub nieadekwatności do etapu rozwoju i potrzeb. Dlatego aktualna dla dziecka forma środowiska, powinna stwarzać możliwości zainteresowania się dla dziecka nowymi aspektami, zachęcając je do eksploracji coraz szerszych, tworzonych przez środowiska kręgów – rodziny, rówieśni-

ków szkoły, społeczności lokalnej, społeczeństwa. W nowych sytuacjach dziecko otwiera się na wcześniej z jakiegoś powodu pominięte, zjawiska i sytuacje. Nowe sytuacje powodują nowe ustosunkowanie się do otoczenia, wyzwalając tym samym stosunek do nowych zainteresowań.

Zatem wszystkie odniesienia, doświadczenia, te wcześniejsze i te późniejsze stają się źródłem stymulacji rozwoju młodego człowieka. Istotne jest jednak, że rozbudzają one potrzeby i zainteresowania. Z czego wynika, że formy socjalizujące dziecko w jego środowisku lokalnym – następujące po sobie, a bezwzględnie występujące w życiu dziecka powinny ukierunkowywać i zaspokajać jego potrzeby jak również zainteresowania. Tym samym, stale jedne zainteresowania wygaszać, a w drugie angażować. Dlatego związki pomiędzy środowiskami wychowawczymi powinny stanowić bardzo istotne ogniwo oddziaływania na dziecko w sposób spójny, nie powodujący negatywnych odczuć u dziecka³⁵.

Oznacza to, że od dynamiki oddziaływania poszczególnych form organizacji środowiska wychowawczego i dynamiki przechodzenia dziecka spod wpływu jednej i podlegania wpływowi kolejnej formy, zależą motywy i zainteresowania dziecka. Podczas gdy różnorodność i liczba zainteresowań, wskazuje na efektywność zaangażowania poszczególnych środowisk wychowawczych w rozwój dziecka. Z uwagi na możliwości, jakie posiadają instytucje socjalizujące, największe oczekiwania w tej kwestii po rodzinie, składane są na szkołę jako środowisko intencjonalne.

Według M. Chomczyńskiej-Rubachy szkolne środowisko uczenia się, jako zespół czynników motywujących uczniów do zdobywania wiedzy, ma za zadanie przybliżać i regulować poziom zainteresowania uczniów. Dane dotyczące motywacji osiągnięć wskazują, że jej wysoki poziom jest wypadkową zainteresowania wykonywanym zadaniem, podejmowanym przez dziecko w ramach różnych przedmiotów kształcenia³⁶. Dzieci w młodszym wieku szkolnym, charakteryzują się brakiem trwałości zainteresowań, dlatego poziom ich zainteresowania wybraną treścią lub przedmiotem często ulega zmianom, czyli nie jest trwały. Dzieci starsze potwierdzają cechę zmienności zainteresowań, wskazaniami w badaniu.

³⁵ Por. B. Smykowski, *Dynamika kontekstu społecznego w okresie dzieciństwa i dorastania*, w: B. Ziółkowska, *Opętanie (nie)jedzeniem*, Warszawa 2007. Źródło: www.staff.amu.edu.pl [dostęp: 17.08.2013].

³⁶ Por. M. Chomczyńska-Rubacha, *Szkolne środowisko uczenia się*, w: Z. Kwieciński, B. Śliwowski (red.), *Pedagogika*, Warszawa 2006, s. 268.

Badanie w części empirycznej wnosi wiele istotnych kwestii, dotyczących działania środowisk wychowawczych na rzecz rozwoju zainteresowań dzieci. Jednak w przypadku prezentowanego badania dotyczy ono środowiska gminnego, co wskazuje na jego specyficzność w podejmowanej problematyce.

Do ważnych pozytywnych wniosków warto zaliczyć, między innymi:

- różnorodność podejmowanych aktywności zarówno w szkole jak i w czasie wolnym,
- organizowanie zajęć dodatkowych przez szkołę i udział w nich dzieci,
- chęć spędzania czasu w szkole i co istotne z rówieśnikami,
- angażowanie się w zainteresowania artystyczne, językowe i inne,
- udział w zajęciach pozalekcyjnych.

Wszystkie obszary, których dotyczyło badanie znajdują zainteresowanie dzieci, tak młodszych jak i starszych w mniejszym lub większym stopniu zadowolające.

Z uzyskanych danych wynikają również kwestie niepokojące:

- aktywności dzieci przesycane są poszukiwaniem zainteresowań za pomocą mediów, szczególnie w środowisku rodzinnym,
- dzieci zbyt często niechętnie odnoszą się do wielu przedmiotów szkolnych, co może oznaczać, że oddziaływania dydaktyczne nauczycieli nie zawsze dostosowane są do możliwości dziecka i w ten sposób mogą mieć negatywny wpływ na rozwój zainteresowań,
- w czasie wolnym dzieci najchętniej korzystają z aktywności, które nie wpływają z własnej kreatywności dziecka, szczególnie dotyczy to dzieci starszych,
- często wybierane aktywności nie generują zainteresowań, a jedynie ograniczają się do biernego wypoczynku,
- działania podejmowane przez środowisko rodzinne badanych dzieci w zbyt małym stopniu jest środowiskiem motywującym do rozbudzania różnorodnych zainteresowań, a jedynie ograniczają się do pomocy w odrabianiu zadań domowych i wspólnie wykonywanych podstawowych czynności domowych,
- wachlarz zainteresowań dzieci jest dosyć ubogi, co może wynikać z funkcjonowania dziecka w środowisku wiejskim i małomiasteczkowym.

Najistotniejszą jednak kwestią dosyć niepokojącą, wynikającą z badań jest różnica pomiędzy dużą liczbą wskazań – dzieci chętnie podejmujących aktywności, a małą liczbą wskazań – dzieci w małym stopniu zainteresowanych aktywnościami i brakiem zainteresowania w podejmowanych przez dzieci aktywnościach. I tak na przykład dość duża liczba dzieci nie lubi pewnych zajęć, np.

z matematyki czy języka polskiego, podczas kiedy, dzieci na tym etapie rozwoju powinny chętnie zdobywać nową wiedzę czyli interesować się różnymi treściami. Tymczasem już u progu swojej drogi edukacyjnej są uprzedzone, nie tylko do przedmiotu, a być może nawet do szkoły.

Co by znaczyło, że nie wszystkie dzieci korzystają z szans jakie daje im ich szkoła, chociaż istnieją ku temu możliwości w ramach rozwoju zainteresowań i uzdolnień. Szczególnie, że wszystkie dzieci mają jakieś zainteresowania i należy je wspierać na każdym etapie rozwoju. Nie znaczy to jednak, że badane szkoły są gorsze jak inne, ale chodzi o zwrócenie uwagi na problemy, które prawdopodobnie nurtują wiele szkół.

STRESZCZENIE

Artykuł stanowi zarys teoretycznych podstaw badań nad zainteresowaniami dzieci w młodszym wieku szkolnym oraz prezentację wyników badań empirycznych. Badania zostały przeprowadzone w kilku szkołach jednej z gmin w Wielkopolsce. Całość opracowania skupia się wokół problematyki związanej z czynnikami wewnętrznego i zewnętrznego rozwoju, wpływającymi na zainteresowania dzieci w ramach zajęć szkolnych i w czasie wolnym od zajęć szkolnych. Co przekłada się na indywidualny proces kształtowania się zainteresowań oraz wpływ środowiska szkolnego, rówieśniczego i rodzinnego na dokonywane przez dzieci wybory rzeczy i działania. W części badawczej opracowania, zaprezentowane zostały również cele badań i wynikające z nich kategorie. Artykuł wskazuje na potrzebę wszechstronnego wspierania dziecięcych zainteresowań i aktywności w celu tworzenia większych możliwości kreowania planów życiowych w ich dorosłym życiu.

SŁOWA KLUCZOWE: zainteresowania dzieci, edukacja, czynniki rozwoju, środowisko wychowawcze

SUMMARY

The article constitutes a theoretical outline of research on children's interests in their early school age and a presentation of the results of empirical research. The research was conducted in several schools situated in one of Wielkopolska regions. The entire study focuses on problems connected with external and internal factors of human growth which influence children's interests both during lessons at school and in their spare time. What allows to create an individualized process of interests under the influence of school environment, peer groups and family on respective choices made by children in terms of things and activities. In the study the aims of research and

resulting categories were also shown. The article indicates the necessity of a versatile support of children's interests and activities to offer them bigger opportunities in their adult life plans.

KEY WORDS: interests, education, external and internal factors, main educational environments

DANUTA NIKITENKO – PWSZ Leszno
e-mail: edleg@wp.pl
Data przysłania do redakcji: 30.08.2013
Data recenzji: 04.02.2014
Data akceptacji do publikacji: 05.03.2014